

monelle kentälle, tästä tuli vaikeuksia välineiden ainaisten edestakaisten kuljetusten muodossa. – Koska Suomeen saadut Messerschmittit olivat myöhäisiä G-sarjan koneita, joilla oli tavattoman voimakas ja raskas moottori, ne eivät ollenkaan sopineet Brewsterillä opittuun kurvataisteluun. Piti opetella uusi "heiluritaktiikka" – korkealta syöksy, ammunta ja uusi ylösveto. Lyhyt tunnin lentoaika sekä vaikeampi nousu ja lasku olivat aluksi outoja, mutta kyllä parhaiden "kaartinlaivueiden" suoritukset Messerschmitteillä olivat vaikuttavia. Uusin ja yleisin hävittäjäkone (lopulta 164 kpl) muodosti loppusodassa hävittäjätorjunnan korvaamattoman rungon.

Palveluksen tulevalle tutkimukselle Valtonen on tehnyt myös keräämällä teoksensa liitteeseen muistitiedon talteen niiltä suomalaisilta, jotka todella ovat lentäneet tällä koneella. Yhteensä 32 lentäjää – siis kokonainen laivueellinen – kertoo kokemuksistaan "Mersustansa", realistisesti, vaikka osin keskenään ristiriitaisesti, perussävyltään kuitenkin selvän positiivisesti.

Valtosen kirja nousee historiallisesti tavanomaista lentokirjallisuutta merkittävämmäksi asettaessaan hävittäjätyypin vaiheet johdonmukaisesti Saksan koko sotatalouden taustaa vastaan. Kriittisellä otteella hän selkeästi sekä arvioi tähänastista kirjallisuutta että pyrkii romuttamaan totutuista "legendoista" paikkansa pitämättömät. Kirjasarjallaan, joista omaa käsialaa on kuusi kahdeksasta museon julkaisusarjan niteestä (1990–99), mu-

seonjohtaja Hannu Valtonen on kehittänyt Keski-Suomen ilmailumuseon erikoisalallaan myös historiaa tutkivaksi laitokseksi.

Mauno Jokipii

Suomalaisten tappiot Viron vapaussodassa

Iiris Heino: Hinnalla hengen ja veren. Suomalaisten vapaaehtoisten sotaturmat Virossa vuonna 1919. Helsingin yliopiston historian laitoksen julkaisuja 16/Sotaturmatutkimuksia 1. Ei painopaikkaa 2000. 93 sivua.

■ Vilkasta keskustelua herättäneen Suomen sotaturmat 1914–1922 -projektin ensimmäinen tutkimus on julkaistu. Sen on tehnyt fil.maist. *Iiris Heino* aiheenaan Viron vapaussodassa 1918–1920 surmansa saaneiden suomalaisvapaaehtoisten kuolinsyyt. Ulkoasultaan vaatimaton kirjanen on selkeästi kirjoitettu ja rajattu, lyhyt mutta varsin kattava erikoistutkimus. Heino hallitsee alan suomalaisen ja virolaisen tutkimuskirjallisuuden.

Viron vapaussotaan Neuvosto-Venäjäjä vastaan otti osaa talvella ja kevättalvella 1919 vajaat 4 000 suomalaista, joista taistelutehtävissä noin 3 500. Joukko jakaantui pääesikun-

nan lisäksi kahteen erilliseen osastoon: majuri Martin Ekströmin komentamaan ja Narvan operaatioon osallistuneeseen Ensimmäiseen Suomalaiseen Vapaaajoukkoon (1 358 henkilöä) sekä everstiluutnantti Hans Kalmin Pohjan Poikain rykmenttiin (2 316 henkilöä), joka osallistui Pajun–Valgan, Marienburgin ja Petserin taisteluihin. Viron armeijassa palvelleita suomalaisia tutkimus sivuaa lyhyesti, sen sijaan bolševikkien puolella lähinnä Narvan rintamalla taistelleiden suomalaisten punakaartilaiden sotaturmat selvitetään myöhemmin osana laajempaa kokonaisuutta.

Selvityksen mukaan Ekströmin joukoista kuoli 31 ja Kalmin 116, yhteensä siis 147 henkilöä (4 %). Jos myöhemmin kuolleita ja sekalaisia tapauksia lasketaan mukaan, suomalaisten tappiosaldo nousee 165:een, jonka lisäksi Heino esittää vielä kymmenen epävarmaa tapausta. Lukumäärät ovat joka tapauksessa suuremmat kuin aiemmassa kirjallisuudessa esitetyt, joten sodankuva hieman tarkentuu – tämä on tutkimuksen tärkein anti – muuttamatta kuitenkaan kokonaiskuvaa. Kuolleiden taustoista ei erikoisempia johtopäätöksiä ole vedettävissä. Todettakoon, ettei haavoittuneita eritellä, vaikka tiedot kokonaistappioista olisivat sotahistoriantutkimuksen kannalta kiintoisia ja vaikka kirjan nimikin sitä edellyttäisi.

Tiedot Viron retkelle osallistuneista ovat suhteellisen hyvin säilyttynä Sota-arkiston Heimosota-arkistoon, joten surmien selvittely on huomattavasti helpompi tehtävä kuin

koko sotasurmaprojektin päätarkoitus, Suomen vuoden 1918 sodan uhrin. Heino on valitettavan vähän perehtynyt sotatapahtumiin alkuperäislähteiden avulla. Ajan sotataitoon ja taisteluihin paneutuminen olisi antanut paremmat valmiudet vastata tekijän esittämään perustavaa laatua olevaan kysymykseen: missä, milloin ja miksi miehet saivat surmansa? Esimerkiksi päällystötappiot olisivat osin selittyneet taktiikan ymmärtämisen kautta. Melkoinen osa surmatapauksia olisi myös ollut yksilöidysti

kuvattavissa, ja kuvaukset olisi voinut sisällyttää tutkimukseen matrikelimaisena liitteenä. Mutta ehkä tätä varten on projektin nimitietojärjestelmä. – Ajan valitettava tapa tuntuu olevan, ettei henkilöhakemisto laadita.

Keinotekoisien vaikutelman tekee, että Suomessa ja muualla – pois lukien tietysti ex-Neuvostoliitto – varhain vaikiintuneesta termistä Viron vapaussota (*Eesti vabadussõda*) käytetään sellaista kapulakielistä muotoa kuin Viron sota-toimet. Myös suomalaisvapaa-

ehtoisten merkityksen vähättelely takakannessa on turhaa, sillä kysymystä ei ole tässä tutkimuksessa juurikaan tutkittu. Ehkä paras ratkaisu tähän vuosikymmeniä vanhaan ylikriittisyys–yliarvostus-akselilla liikkuvaan ongelmaan olisi suomalais-virolainen yhteistyö: aika on kypsä ja arkistot auki objektiiviselle tutkimukselle sekä perusteelliselle analyysille Suomen avun merkityksestä Viron vapaussodassa.

Jussi Niinistö